

О. О. Сидоренко, канд. екон. наук, доцент кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівський національний технологічний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

Діяльність страхових компаній в Україні на сьогоднішній день має незначний вплив на процес розвитку економіки України, що підтверджується незначним обсягом страхового ринку відносно до ВВП на протязі усіх років незалежності України. Водночас, з покращенням рівня життя населення України і виходу з кризи таких галузей, як: сільське господарство, промислове виробництво, машинобудування, літакобудування, банківського сектору та фондового ринку, роль страхового бізнесу у розвитку економіки буде значно вищою, а отже, зросте рівень та масштаб відповідальності окремо взятої страхової компанії за узяті на себе зобов'язання перед страхувальниками, що відповідно буде призводити до підвищення рівня вимог щодо тактичного та стратегічного управління страхової компанії.

Розвиток страхової галузі значною мірою залежить від довіри страхувальників до страховиків, яка зростає в умовах платоспроможності страхових компаній України. Платоспроможність страховиків залежить від достатності страхових резервів та ефективності їх розміщення, що, вимагає підвищення ефективності управління процесами формування та розміщення страхових резервів.

Отже, особливої актуальності набувають питання удосконалення теоретико-методичних засад управлінського обліку формування та розміщення страхових резервів як засобу одержання інформації про достатність сформованих страхових резервів, безпечність, ефективність, диверсифікованість та ліквідність їх розміщення, що необхідно для забезпечення процесу їх управління.

Питаннями удосконалення методичного забезпечення обліку формування та розміщення страхових резервів в Україні займались та займаються науковці, серед яких слід виділити таких, як: Гаманкова О., Гарматій Т., Гончаренко О., Приходько В., Лень В., [4, 5, 11, 14, 7]. У працях зазначених науковців вивчаються питання фінансового обліку процесів формування та розміщення страхових резервів з метою надання повної, правдивої та неупередженої інформації щодо цих процесів у фінансовій звітності для зовнішніх користувачів. Проте, не ставиться питання організації та ведення управлінського обліку формування та розміщення страхових резервів з метою надання інформації безпосередньо внутрішнім користувачам для підтримання процесу управління страховими резервами. Також, не ставиться питання щодо організації управлінського обліку розміщення страхових резервів з урахуванням принципів їх розміщення, що визначені Законом України «Про страхування», що сукупно вказує на актуальність дослідження.

Таким чином одним із важливих напрямків управління діяльності страхових компанії України, на нашу думку, повинен стати управлінський облік страхових резервів, як процес виявлення, вимірювання, накопичення, структурування, інтерпретації, та передачі інформації внутрішнім користувачам щодо процесу формування, використання та розміщення страхових резервів, якої буде достатньо для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

На нашу думку, управлінський облік страхових резервів повинен включати в себе такі напрямки: управлінський облік формування страхових резервів; управлінський облік використання (достатності) страхових резервів; управлінський облік розміщення страхових резервів.

Управлінський облік формування страхових резервів повинен надавати інформацію необхідну для прийняття управлінських рішень стосовно того, які види обов'язкових технічних резервів необхідно (доцільно) формувати за тим, чи іншим видом страхування, а також, який з альтернативних методів, дозволених на законодавчому рівні, розрахунку одного і того ж технічного резерву страховику доцільно застосовувати у власній діяльності.

Згідно, Закону України «Про страхування» б , страхові компанії для забезпечення виплати страхових відшкодувань, зобов'язані створювати страхові резерви достатні для виконання взятих на себе страхових зобов'язань.

Водночас законодавством визначено види страхових резервів, які є обов'язковими до формування страховиками та види страхових резервів рішення про формування яких може приймати виключно страховик. Так, формування резерву збитків, які виникли, але не заявлені є обов'язковим лише за обов'язковим страхуванням цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Резерв збитків, які виникли, але не заявлені умовно можна поділити на дві частини:

1. Резерв збитків, які виникли, але не заявлені на звітну дату, проте, які заявлені у наступному звітному періоді до завершення дії страхового договору;
2. Резерв збитків, які виникли, але не заявлені на звітну дату, проте, які заявлені у наступному звітному періоді за страховими випадками, що настали протягом дії договору, але були заявлені страховику після закінчення його дії.

Так, за умовною першою групою, резерв збитків, які виникли, але не заявлені, на нашу думку, доцільно формувати лише у тому випадку, якщо сума заявлених збитків за такими договорами в середньому за останні кілька періодів є більшою ніж 25 % від резерву незароблених премій на звітну дату за цими договорами або інша межа встановлена страховиком у наказі про облікову політику чи іншому внутрішньому документі.

Водночас, за другою умовною групою резерв збитків, які виникли, але не заявлені доцільно формувати, якщо сума збитків заявлених після завершення страхового договору за страховими випадками, що настали в момент його дії, за останні кілька періодів в середньому перевищує 10 % від зароблених страхових платежів у таких періодах за цими видами страхування.

За наявності заявлених збитків за обома умовними групами, резерв збитків, які виникли, але не заявлені, доцільно формувати, якщо збитки за першою

умовною групою перевищують 10 % від резерву незароблених премій, а збитки за другою групою є більшими 5 % від зароблених страхових платежів за відповідним видом страхування у звітному періоді.

Порядок формування резерву коливань збитковості визначений Методикою формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженою розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104. У цьому розпорядженні не встановлено порядок прийняття рішення щодо доцільності розрахунку резерву коливань збитковості, проте зазначено, що резерв «призначений для компенсації виплат страховика, що пов'язані з відшкодуванням збитків, у разі, якщо фактична збитковість за видами страхування у звітному періоді перевищує очікуваний середній рівень збитковості» 9 .

Загальні питання формування резерву коливань збитковості в Україні вивчають вчені: В. Вареня, В.С. Лень 2,7 та інші, проте в досліджуваних працях не ставилось питання стосовно розроблення порядку прийняття рішення щодо необхідності розрахунку резерву коливань збитковості, тому цей напрямок є актуальним та перспективним.

Розрахунок резерву коливань збитковості здійснюють за допомогою формули 1 9 .

$$PKZ = PKZ_{\Pi} - (ZF - ZP) \cdot ZSP \quad (1)$$

де PKZ_k – резерв коливань збитковості на кінець звітного періоду;

PKZ_{Π} – резерв коливань збитковості на початок звітного періоду;

ZF – показник фактичного рівня збитковості за видом страхування у звітному періоді;

ZP – показник середнього очікуваного рівня збитковості, який взято за основу при розрахунку тарифної ставки за видом страхування;

ZSP – зароблена страхова премія у звітному періоді.

Слід зауважити, що методика розрахунку резерву коливань збитковості, яка встановлена у Методиці формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженою розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104, має ряд суттєвих недоліків. Проаналізуємо їх частину на числовому прикладі наведеного у таблиці 1.

Отже, для виду страхування А, формувати резерв коливань збитковості недоцільно, оскільки показники середньоочікуваної збитковості перевищують фактичну збитковість в усіх досліджуваних періодах, проте згідно законодавства цей резерв може бути розрахований навіть за таким видом страхування, що звісно буде призводити до завищення витрат та зниження прибутку. Для виду страхування Б, розрахунок резерву коливань збитковості є доцільним, оскільки за рахунок економії в одному періоді (фактична збитковість менша за середню збитковість), в іншому періоді покриваються незначні перевищення фактичної збитковості над середньо очікуваною збитковістю.

Таблиця 1

Розрахунок резерву коливань збитковості для видів страхування із різними показниками збитковості*

№ періоду	Вид страхування А					Вид страхування Б					Вид страхування В				
	РКЗп, тис. грн	ЗФ	ЗР	ЗСП, тис. грн	РКЗк, тис. грн	РКЗп, тис. грн	ЗФ	ЗР	ЗСП, тис. грн	РКЗк, тис. грн	РКЗп, тис. грн	ЗФ	ЗР	ЗСП, тис. грн	РКЗк, тис. грн
1	0	0,25	0,3	100	5	0	0,28	0,3	130	2,6	0	0,32	0,3	200	0**
2	5	0,28	0,3	120	7,4	2,6	0,32	0,3	145	0**	0	0,33	0,3	205	0
3	7,4	0,29	0,3	125	8,65	0	0,27	0,3	150	4,5	0	0,35	0,3	123	0
4	8,65	0,27	0,3	130	12,55	4,5	0,33	0,3	142	0,24	0	0,31	0,3	129	0
5	12,55	0,28	0,3	135	15,25	0,24	0,29	0,3	138	1,62	0	0,34	0,3	156	0

* розрахунок проведено за формулою 1

** якщо розрахована величина резерву коливань збитковості набирає від'ємного значення, то вважається, що резерв коливань збитковості має нульове значення

Джерело: 17.

Проте для виду страхування В, для якого є характерним перевищення фактичної збитковості над середньо очікуваною збитковістю в усіх періодах, розрахувати резерв коливань збитковості, необхідний для покриття такого перевищення, за нормативно встановленою методикою неможливо, адже розрахункове значення резерву набуває від'ємного значення, а тому прирівнюється до нуля.

Отже, робимо два висновки: 1) при прийнятті рішення про формування резерву коливань збитковості страховик повинен довести Нацкомфінпослуг доцільність такого розрахунку на підставі економічно обґрунтованих показників; 2) для видів страхування, для яких є характерним перевищення фактичної збитковості над середньо очікуваною збитковістю на протязі тривалого проміжку часу, страховикам доцільно переглянути показник середньо очікуваної збитковості та збільшити його, а у разі неможливості такого збільшення, за таким видом страхування доцільно формувати резерв коливань збитковості за самостійно розробленою методикою, у зв'язку з неможливістю використання законодавчо встановленої методики.

Для розрахунку резерву коливань збитковості, при неможливості використання законодавчо встановленої методики розрахунку, можна використати розроблену нами методику, яка наведена у формулі 2 (17).

$$РКЗк = \frac{((ЗФ_{i-1} - ЗР_{i-1}) + (ЗФ_{i-2} - ЗР_{i-2}) + \dots + (ЗФ_{i-n} - ЗР_{i-n}))}{n} \cdot ЗСПн \quad (2)$$

де $ЗФ_{i-n}$ – фактична збитковість за попередні чотири звітні періоди;

$ЗР_{i-n}$ – середня збитковість за попередні чотири періоди;

n – кількість періодів які беруть для розрахунку;

$ЗСПн$ – плановий (прогнозний) показник зароблених страхових платежів у майбутньому звітному періоді.

Також недоліком законодавчо встановленої методики розрахунку резерву коливань збитковості є те, що при визначенні показника фактична збитковість, необхідно використовувати величина резерву збитків, які виникли, але не заявлені

(за вирахуванням частки перестраховика), проте, порядок визначення частки перестраховика у резерві збитків, які виникли, але не заявлені, не передбачений жодним нормативним документом України.

Тому для прийняття рішення щодо доцільності розрахунку резерву коливань збитковості, види страхування умовно було поділено на три групи: 1) види страхування за якими фактична збитковість завжди менша ніж середня збитковість; 2) види страхування за якими фактична збитковість може як перевищувати, так і бути меншою за показник середньої збитковості; 3) види страхування за якими фактична збитковість перевищує середню збитковість у всіх періодах, що беруться для розрахунку. А прийняття рішення базується на підставі аналізу суттєвості та рівномірності відхилень фактичної збитковості від середньоочікуваної, що проводиться за кожною з груп.

Рівномірність відхилень (ризик відхилень) фактичної збитковості від середньо очікуваної збитковості можна розрахувати за допомогою коефіцієнта варіації за кожним видом страхування з використанням формули 3 (16).

$$K_{\text{варіації}} = \frac{Q}{CЗ} = \frac{\sqrt{\frac{\sum(\PhiЗ - CЗ)^2}{n-1}}}{CЗ}, \quad (3)$$

де Q – дисперсія;

$\PhiЗ$ – значення фактичної збитковості за відповідний місяць (квартал) за видом страхування;

$CЗ$ – середній рівень збитковості, узятий за основу при розрахунку тарифної ставки за цим видом страхування;

N – кількість спостережень.

Одержаний у розрахунку результат по кожному з видів страхування порівнюють з шкалою градації ризику. Так, за Н.І. Машиною 8, с. 64 , якщо коефіцієнт варіації менше або дорівнює 0,1, то ризик є слабким, якщо коефіцієнт варіації знаходиться в проміжку між 0,1 та 0,25 включаючи 0,25, то ризик є помірним, та якщо коефіцієнт варіації більше ніж 0,25, то ризик є високим. Шкала для коефіцієнту варіації та рішення, що доцільно прийняти відповідно до розрахованого показника коефіцієнту наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала для коефіцієнту варіації та напрямки дії страховика

Вид коефіцієнта	Величина коефіцієнта	Градація ризику (вид групи, вид поведінки)
Значення показників для видів страхування віднесених до груп 1		
Коефіцієнт варіації	0,1 співвідношення фактичної збитковості із середньою для страховика.	Резерв коливань збитковості формувати непотрібно. Оптимальний варіант співвідношення фактичної збитковості із середньою для страховика. Свідчить про правильність розрахунку страхових тарифів.
	0,1 - 0,25	Резерв коливань збитковості формувати непотрібно Свідчить про незначне завищення показника середньої збитковості при розрахунку страхового тарифу. При збереженні такої ситуації в майбутньому доцільно зменшити страховий тариф переглянувши показник середньої збитковості у бік його зменшення.
	>0,25	Резерв коливань збитковості формувати непотрібно Свідчить про значне завищення показника середньої збитковості при розрахунку страхового тарифу. Вид поведінки дуже обережний. Рекомендується в наступному звітному періоді зменшити рівень середньої збитковості.

Вид коефіцієнта	Величина коефіцієнта	Градація ризику (вид групи, вид поведінки)
Значення показників для видів страхування віднесених до груп 2		
Коефіцієнт варіації	0,1	Резерв коливань збитковості формувати непотрібно.
	0,1 - 0,25	Резерв коливань збитковості потрібно розраховувати згідно законодавчо встановленої методики.
	>0,25	Резерв коливань збитковості потрібно розраховувати згідно законодавчо встановленої методики.
Значення показників для видів страхування віднесених до групи 3		
Коефіцієнт варіації	0,1	Резерв коливань збитковості формувати непотрібно.
	0,1 - 0,25	Резерв коливань збитковості розраховується за альтернативною методикою. Свідчить про незначне заниження показника середньої збитковості при розрахунку страхового тарифу. При збереженні такої ситуації в майбутньому доцільно збільшити страховий тариф переглянувши показник середньої збитковості у бік його збільшення.
	>0,25	Резерв коливань збитковості розраховується за альтернативною методикою. Свідчить про значне заниження показника середньої збитковості при розрахунку страхового тарифу. Вид поведінки – демпінг. Рекомендується в наступному звітному періоді збільшити рівень середньої збитковості.

Джерело: 17.

Страхові компанії, які займаються видами страхування, іншими ніж страхування життя, можуть також формувати за власним бажанням резерв катастроф (крім обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду, за яким формування такого резерву є обов'язковим).

Зокрема, у Методиці формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженою розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104, зазначено, що: «резерв катастроф формується за видами страхування, умовами яких передбачені обов'язки страховика забезпечити страхову виплату у зв'язку зі шкодою, заподіяною внаслідок дії нездоланної сили або аварії великого масштабу» 9 .

Таким чином, при прийнятті рішення, щодо доцільності формування резерву катастроф, управлінському персоналу в першу чергу необхідно визначити види страхування, за якими можливі дії нездоланної сили або аварії великого масштабу, чи інші страхові події, наслідком яких є виплата страхового відшкодування по великій кількості договорів страхування. Після виділення видів страхування з підвищеною небезпекою доцільно зайнятись накопиченням інформації та проведенням аналізу збитковості зазначених видів страхування.

Види страхування за якими настання однієї страхової події може призвести до пошкодження великої кількості об'єктів страхування, можна визначити розрахувавши показник «частота страхових подій» за формулою 4.

$$Ч_{с.п} = \frac{K}{N}, \quad (4)$$

де, $Ч_{с.п}$ – частота страхових подій;

K – кількість страхових подій, од.;

N – число постраждалих об'єктів страхування, од.

Максимальне значення даного показника дорівнює 1, тобто кількість страхових подій та постраждалих об'єктів страхування є рівним. Водночас, негативним, на нашу думку, можна вважати види страхування за якими цей показник є меншим ніж 0,3, тобто три страхові події викликають настання страхового випадку за 10 страховими договорами. Тому, якщо частота страхових подій менше ніж 0,3 ми рекомендуємо за таким видом страхування розраховувати резерв катастроф.

Одним з важливих напрямків та складовою частиною управлінського обліку страхових резервів у страхових компаніях є управлінський облік розміщення страхових резервів.

Управлінський облік розміщення страхових резервів повинен бути направлений на накопичення, узагальнення, групування, інтерпретацію та передачу інформації щодо розміщення страхових резервів, необхідної для здійснення контролю за ефективністю їх розміщення в цілому та дотримання принципів прибутковості, диверсифікованості, ліквідності та безпечності, та достатньої для прийняття управлінських рішень.

Для здійснення контролю щодо дотримання принципу прибутковості та створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень щодо ефективності розміщення страхових резервів, в основу побудови системи обліку операції по розміщенню страхових резервів покласти принцип прибутковості, шляхом введення додаткових проміжних рахунків 78 «Дохід від реалізації та поточного використання (утримання) активів у які розміщено страхові резерви» та 88 «Витрати на придбання та поточне використання (утримання) активів у які розміщено страхові резерви» до робочого плану рахунків страховика з виділенням відповідних субрахунків за кожним видом дозволених для розміщення активів. Зауважимо, що під виразом «поточне використання (утримання) активів» розуміється сукупність доходів та витрат за весь період утримання такого активу, а не лише звітний рік, як це зазначено у стандартах бухгалтерського обліку [15].

Наприклад при розміщенні частини страхових резервів у будинки та споруди, що планують утримувати більше року для здачі в операційну оренду, які для цілей бухгалтерського обліку будуть визнані об'єктами довгострокової інвестиційної нерухомості (довгострокова інвестиційна нерухомість – власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані протягом періоду, що більше одного року з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності [18]), до складу поточних доходів буде включено суму отриманої орендної плати за договором операційної оренди та у разі обліку такої нерухомості за справедливою вартістю, сума збільшення справедливої вартості на звітну дату, а до складу витрат будуть входити витрати на оплату комунальних послуг, утримання, прибирання, ремонт, сума зменшення справедливої вартості активу,

якщо він обліковувався за справедливою вартістю та усі інші витрати пов'язані з утриманням (використанням) таких будинків та споруд [15].

Для здійснення контролю за додержанням принципу диверсифікованості розміщення технічних резервів управлінська бухгалтерія повинна враховувати вимоги Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика, затверджених Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг 23.02.2016 № 396.

Зауважимо, що в цьому положенні окрім нормативів розміщення резервів у різні категорії дозволених активів, також наведені нормативи, щодо розміщення резервів у різні суб'єкти господарювання. Зокрема, зазначено, що: «до нормативу диверсифікованості активів включаються активи страховика, розміщені в одній юридичній особі, в розмірі не більше 25 відсотків страхових резервів, зокрема: банківські вклади (депозити), валютні вкладення, банківські метали на рахунках, відкритих у цій юридичній особі; акції, облігації підприємств, іпотечні облігації, емітентом яких є ця юридична особа; інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними Кабінетом Міністрів України; довгострокове фінансування (кредитування) житлового будівництва» [13].

На нашу думку, правило, що в одній юридичній особі повинно розміщуватись не більше 25 % страхових резервів, повинно застосовуватись до усіх категорій активів, а не лише виділених напрямків, в іншому ж випадку можлива ситуація, коли страхова компанія, згідно згаданого положення, може розмістити в банку 25% на поточному рахунку, депозитах, банківських металах, та придбати у цього банку акцій на суму 10 % від страхових резервів, облігацій у розмірі 10% від страхових резервів, іпотечні сертифікати тощо. Тобто, розмір розміщення страхових резервів в одній юридичній особі буде складати більше 25 % суми страхових резервів. Тому, ми рекомендуємо у Положенні про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика, якими представлені страхові резерви, прибрати згадані напрямки та залишити лише фразу: «до нормативу диверсифікованості активів включаються активи страховика, розміщені в одній юридичній особі, в розмірі не більше 25 відсотків страхових резервів».

Для здійснення контролю за додержанням принципу диверсифікації при розміщенні страхових резервів, ми рекомендуємо, управлінській бухгалтерії щоквартально складати звіт у розрізі видів активів у які розміщені страхові резерви та розрізі суб'єктів господарювання у які розміщені такі страхові резерви, аналізувати його та у разі необхідності вносити корективи в політику страхової компанії щодо диверсифікованості активів.

Крім контролю за дотриманням принципу прибутковості та диверсифікованості, страхові компанії також повинні приділяти значну увагу питанням оцінки, контролю та управлінню ліквідністю своїх активів, від чого значною мірою залежить платоспроможність страховика.

Класично в економічному аналізі, для оцінки та аналізу ліквідності активів суб'єкта господарювання розраховують коефіцієнти ліквідності (коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт проміжної ліквідності та

коефіцієнт загальної ліквідності) та одержані результати порівнюють із спеціально розробленими нормативами для таких коефіцієнтів. Проте, на нашу думку використання згаданих коефіцієнтів для оцінки та аналізу ліквідності активів страхових компанії України є некоректним.

Зокрема, в своїх дослідженнях такі науковці як: Барбаш Н. С., Білик М. Д., Ващенко Л. О., Ленъ В. С., Мних Є. В., Невмержицька Н. Ю., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Сухарев П. М. [1; 3; 7; 10] та інші, для розрахунку коефіцієнтів ліквідності в чисельнику беруть оборотні активи за ступенем ліквідності та ділять на рівень поточних зобов'язань на дату балансу, проте специфіка страхової справи полягає в тому, що окрім поточних зобов'язань, що відображені у балансі, страховики ще мають зобов'язання у вигляді страхових резервів. Так, у праці [12] рекомендується, при розрахунку коефіцієнтів ліквідності, суму поточних зобов'язань збільшувати на суму сформованих страхових резервів.

На нашу думку, ця рекомендація є вірною частково, адже не вся сума страхових резервів буде використана (відображає фактичні страхові зобов'язання) для виплати страхових відшкодувань.

Проте, ми вважаємо, що обов'язково у процесі розрахунку коефіцієнтів ліквідності, повинна бути врахована лише сума резерву заявлених, але не виплачених збитків. Резерв заявлених, але не виплачених збитків, є «оцінкою обсягу зобов'язань страховика для здійснення виплат страхових сум (страхового відшкодування) за відомими вимогами страхувальників, включаючи витрати на врегулювання збитків (експертні, консультаційні та інші витрати, пов'язані з оцінкою розміру збитку), які не оплачені або оплачені не в повному обсязі на звітну дату та які виникли в зв'язку зі страховими подіями, що мали місце в звітному або попередніх періодах, та про факт настання яких страховика повідомлено відповідно до вимог законодавства України та/або умов договору» [9], тобто є сумою, яка як очікується буде виплачена за страховими випадками після дати балансу, отже, з економічної точки зору, є поточним зобов'язанням [19].

Щодо інших видів технічних резервів, оскільки вони формуються не на підставі заяв страхувальників стосовно страхових випадків, які настали, а на підставі припущень щодо їх можливих сум у майбутньому (спеціально розроблених методів), їх врахування при розрахунку коефіцієнтів ліквідності є недоречним.

При розрахунку коефіцієнту абсолютної ліквідності рекомендовано використовувати не тільки резерв, заявлених, але не виплачених збитків, а й суму активів, які страховик може перетворити у готівку протягом десяти діб, та, які не є грошовими коштами чи поточними фінансовими інвестиціями. До таких високоліквідних активів, можуть бути віднесені страхові платежі чи інша дебіторська заборгованість, яку страховик повинен одержати у найближчі 10 діб після дати розрахунку коефіцієнту (визначені згідно графіку погашення дебіторської заборгованості, в тому числі сплати чергових страхових платежів).

Аналогічно, при розрахунку коефіцієнту проміжної ліквідності доцільно додатково у формулу включити активи, які страховик може перетворити в

кошти протягом терміну від 10 діб до трьох місяців. Для розрахунку, коефіцієнту загальної ліквідності також доцільно використовувати суму необоротних активів, що утримуються для продажу та групу вибуття, оскільки вони будуть реалізовані протягом року та інші необоротні активи, які страховик планує або може перетворити у кошти за період від трьох місяців до року.

Таким чином, після розрахунку наведених вище коефіцієнтів, одержані результати необхідно порівняти із нормативними значеннями та на їх підставі зробити попередній аналіз щодо ліквідності активів страхової компанії. Проте, для більш детального аналізу додержання страховиком принципу ліквідності при розміщенні страхових резервів, на нашу думку, необхідно раз на півроку складати внутрішній звіт з переліком активів у які розміщено страхові резерви з поділом їх за термінами ліквідності.

Для оцінки безпечності вкладень страхових резервів у дозволені категорії активів, тобто контролю за додержанням принципу безпечності, страхова компанія, має користуватись самостійно розробленою методикою такої оцінки. Водночас, розміщення страхових резервів можна вважати безпечним для страховика лише у випадку додержання ним принципів прибутковості, диверсифікованості та ліквідності, тому згадані принципи повинні бути покладені в основу побудови такої методики. Наприклад, оцінку принципу безпечності можна здійснити шляхом знаходження середньоарифметичної оцінки по п'ятибальній шкалі попередніх трьох принципів.

За результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

1) для покращення процесу управління страховими резервами страховика, як основи забезпечення його платоспроможності, розроблено засади ведення управлінського обліку страхових резервів за напрямками: управлінський облік формування страхових резервів; управлінський облік використання (достатності) страхових резервів; управлінський облік розміщення страхових резервів;

2) з'ясовано, що страхові компанії можуть самостійно приймати рішення про формування необов'язкових видів технічних резервів, проте порядок прийняття рішення щодо доцільності формування таких необов'язкових резервів у законодавчій базі не наведено, що може негативно впливати на платоспроможність страховиків. Тому було розроблено порядок прийняття рішення щодо доцільності розрахунку таких необов'язкових технічних резервів, в основі якого покладена статистика минулих періодів, як інформаційна база та економіко-математичні методи, як інструментарій прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень;

3) запропоновано методичні засади ведення управлінського обліку з урахуванням принципів прибутковості, диверсифікованості та ліквідності.

Набуло подальшого розвитку питання застосування коефіцієнтів ліквідності для аналізу ліквідності активів страховика, які було модифіковано з метою врахування особливостей страхової справи. В зв'язку з чим, використання удосконалених коефіцієнтів для аналізу ліквідності активів є більш доцільним, ніж використання стандартних коефіцієнтів.

Список використаних джерел

1. Білик М. Д., Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / М.Д Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Невмержицька. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
2. Вареня В. Бухгалтерський облік страхових резервів / В. Вареня // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. — 2006. — № 3–4. — С. 12–17.
3. Ващенко Л.О. Аналіз фінансового стану підприємства : інформаційне та методичне забезпечення : монографія / Л.О. Ващенко, П.М. Сухарев. — Донецьк : Видавництво «Вебер», 2007. — 185 с.
4. Гаманкова О. О. Облік і аудит у страхових організаціях: [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / О. О. Гаманкова; М-во освіти і науки України, КНЕУ. — Вид. 2-ге, без змін. — К. : КНЕУ, 2006. — 183 с.
5. Гарматій Т. О. Облік та аудит в страхових компаніях: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Т. О. Гарматій; М-во освіти і науки України, Тернопільська академія народного господарства, Ін-тут фінансів. — Тернопіль, 2004. — 180 с.
6. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
7. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях [навч. посібник] / В.С. Лень. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 408 с.
8. Машина Н. І. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник / Н. І. Машина. — Центр навчальної літератури, 2003. — 188 с.
9. Методика формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затвердженою розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.04 № 3104 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>
10. Мних Є.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб / Є.В. Мних , Н.С. Барбаш. — К.: КНТЕУ, 2010. — 412 с. 12, с 147-151
11. Обліково-аналітичне забезпечення управління небанківськими фінансовими установами: Монографія / [М.Й. Гедз, О.О. Гончаренко, О.В. Лук'янець та ін.]; За наук. ред. канд. екон. наук, доц. М.Й. Гедза. К.: ТОВ "ДКС центр", 2009. — 392 с.;
12. Подразжательное управление ликвидностью страховой компании [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://symixins.narod.ru/afi03.htm>. — Назва з екрану.
13. Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика, затверджених Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг 23.02.2016 № 396. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0417-16>
14. Приходько В. С. Бухгалтерській облік страхової діяльності [навч. посіб. 2-ге видання, доповнене й перероблене] / В. С. Приходько. — К.: Лібра. — 2002. — 216с.
15. Сидоренко О. О. Концептуальні засади побудови системи обліку розміщення страхових резервів / О. О. Сидоренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету : зб. — Чернігів : ЧДТУ, 2009 — № 39. — 355с. — С. 283–289.
16. Сидоренко О. О. Обґрунтування доцільності розрахунку резерву коливань збитковості / О. О. Сидоренко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету : Економічні науки. — Кіровоград: КНТУ, 2009. — Вип. 16. Ч.1. — С. 202–207.
17. Сидоренко О.О. Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів: дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук:08.00.09 / О. О. Сидоренко; Чернігів., 2011. — 183 с.
18. Сидоренко О.О. Нерухомість у страховика: класифікація та бухгалтерський облік / О.О. Сидоренко // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — Випуск 237: В 6 т. — Т.VI. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. — 253 с. — С. 1437 – 1452.
19. Сидоренко О.О. Фінансовий аналіз ліквідності активів страховиків /О.О. Сидоренко // Економічні науки. Серія “Економіка та менеджмент”: збірник наукових праць. Луцький

національний технічний університет. – Випуск 9 (34). Частина 2. Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2012. – 469-475 с.

Ю. М. Скосир, канд.екон.наук, доцент кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Постановка проблеми. Сьогодні важливе місце в економіці України займає сільське господарство. Ця галузь забезпечує стабільні надходження до бюджету, сприяє надходженню валютної виручки в економіку України та сприяє життєдіяльності сільського населення країни. Специфічність сільськогосподарського виробництва сприяло особливим відносинам у системі оподаткування підприємств агропромислового комплексу. Особливі види податкових взаємовідносин полягали в сплаті фіксованого або єдиного податку, який замінював податок на прибуток та інші податкові платежі, та особливою підтримкою була дія спеціального режиму по ПДВ. Сучасна податкова політика направлена на підвищення обсягу податкових платежів сільськогосподарських виробників до бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств досліджувались у працях таких українських вчених: О. Василик, М. Дем'яненко, Д. Дема, П. Лайко, А. Соколовська, Л. Тулуш, В. Федосов, В. Рудь, А. Кириченко, С. Осадчий, С. Синчак. Роботи вчених аграрників дають уявлення про використання систем оподаткування підприємств аграрного сектору. Мало дослідженими залишаються питання впливу змін у податковому законодавстві на загальне податкове навантаження для сільськогосподарських товаровиробників. Майже не має робіт по аналізу існуючої системи оподаткування в сільському господарстві, відсутні концепції розвитку даної галузі оподаткування.

Необхідність поглиблення досліджень сучасної системи оподаткування у сільському господарстві України та розробка шляхів її удосконалення спричинили написання даної роботи.

Постановка завдання. Цілі статті полягають у дослідженні існуючих підходів до оподаткування діяльності сільськогосподарських підприємств та визначення шляхів розвитку існуючої системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні стає зрозумілим, що започатковані процеси розвитку агропромислового комплексу проводилися без належного економічного прогнозування. Непослідовність реформування сільського господарства має негативний вплив на його розвиток. Сільськогосподарські виробники працюють при постійному збільшенні податкового навантаження та відміні дотацій для даної галузі. Для пом'якшення економічних і соціальних проблем, що склалися в даному секторі економіки, діяв спецрежим по оподаткуванню ПДВ реалізації сільгосппродукції. Дія його скінчилась у 2016 році і зараз сільгоспвиробники